

„Valószínű világ(ok)ban...”

VisszaSejtesít – Szörényi László ádvienti dialógusa Németh Péter Mikolával

„Szeretni indultam,
azóta úton vagyok...”
(N.P.M.: XX. századi álommaradék)

Szörényi László: Kezdjük mindjárt felütéssel, *VisszaSejtesít* című, válogatott és új verseid kötete legelején. Az első, a *XX. századi álommaradék* című ciklusban van jó néhány olyan költeményed, amiben egészen a kisgyermek emlékezetedre, úgy 5-6 éves korodra, vagy még korábbi időkre utalsz vissza, amelyek, ha elemezzük őket, akkor kiderül, hogy szorosan kötődnek költészeted későbbi fejlődéséhez. Ezeket az opusaidat hogyan, milyen szempontok szerint választottad ki a koraiak közül, s a kötetbe emelésükkel mire kívántad ráirányítani az olvasói figyelmet?

Németh Péter Mikola: A választóvizek fontosak az emlékezetemben, mint ahogy, minden bizonnyal, minden emberében azok. Olyan ez, mint a királyvíz formális, avagy szimbolikus „kémiai logikája”, merthogy az aranyt és a platinát nem oldja a salétrom- és a sósav elegye. Így a királyvíz kiválasztja ezt a két fémeket a nemes- és nem nemesfémek sokaságából, míg a rezet és az ezüstöt például feloldja. Valahogy ilyesféle folyamat mehet végbe a szerkesztésnél, az alkotói gondolkodásban a poétikai karátszámok megállapításakor is.

Sz.L.: Mikor döntötte el: „akárci meglássa...!”, én bizony költő leszek.

N.P.M.: Ezt eldönteni nem lehet. Ezt te is jól tudod. A költő születik, ahogy a régi latinok vallották, vagy sorsa szerint azzá lesz. De a pusztá elhatározásra, hogy mondjuk mostantól verset írok majd, visszaemlékezni nem is olyan nehéz. Az a napsütötte pillanatkép még ma is üdén él bennem, mikor is Lotz Károly Vihar a pusztán című, riadt, toporzékoló lovakat ábrázoló, nagyméretű, romantikus olajvászna alatt a zongoránál kuporgva egy téli délelőttön, mint Kő Pál szárnykészítője a kalitkában, klímiprózok és jegyzetek: „*Lovak vágója szemedben, / Szívemben új ballada készül, / S az angyalarcú fák alatt...*” – valami ilyesmiket írok. Anyai, Újszászi Szakállosi Bartal örökségünk az a testes, fatőkés, mégis nemes hangzású gyakorló hangszer, klaviatúrája fedelén Karl Kutschera in Wien felirattal, aminek a készítő mestere 1864-ben, Párizsban aranydíjat nyert. Büszke is erre a különös örökségére a családnak. Ez a zongora mind a mai napig a nagyszobánk sarokdísze, Vámosmikolán. Ezen az elnyúlhatatlan, szépívű, barnára politúrozott, „korcsolya kulccsal” agyonhangolt hangszeren játszottak a felmenőim, többek között édesanyám, bár művész nem lett egyikük sem, azután meg a lemenőim, a gyerekeim, akikből úgy látni, akár még kiváló művész is lehet. Ezen a patinás hangszeren gyakoroltam kisiskolás koromtól kezdve, meg azután, jó kedvemben, néha még most is. A lázas beat-korszak vége felé, a zenekar-alapítások hőskorában, azzal a romantikus szándékkal ütöttem-vertem a billentyűket kitaratóan, hogy még népszerű muzsik is lehet belőlem. Czövek Erna jól ismert ujjgyakorlatos kottájából, meg Bartók Mikrokozmosz füzeteiből, J. S. Bach Das Wohltemperierte Klavierjeiből, a Prelúdiumokat és Fugákat tartalmazó kottáiból játszottam akkoriban önfeledten, és olykor-olykor kísérletet tettem egy-egy némethpéteres zenei etűd improvizációs megkomponálására is. Meg kell vallanom, hogy nem sok sikerrel. De valamikor így, zongoragyakorlás közben születtek meg az első, életre „tévedt” egyszerűségem bizonyosságai, vesszoraim, mondjuk ilyesformán: „*Ha költő vagy, eléd mennek a szavak, / neked csak lehajolnod kell megtanulni, / hogy méltán magadhoz emelhesd azokat.*” etc.

Először egyszerűen csak annyit vettem észre magamon, mint elkötelezett lélekfigyelő, hogy szövegírás közben összehasonlíthatatlanul jobban „bomlik”, osztdódik és forog, vibrál és asszociál az agyam, az idegrendszerem, jobban dolgozik a képzelőerőm, mint zenélés közben. Valószínű, hogy ez a belső tapasztalás, intuíció lehetett az, ami a versírás irányába terelgette figyelmemet szinte akaratlanul is, angyal mód, szelíden.

Sz.L.: Hány éves is voltál te akkor?

N.P.M.: 1969-70-ben? Tinédzserésem lázas és „válságos” második felében jártam épp. Középiskolás voltam Szobon. Ahogy szeretett osztályfőnököm, később atyai jó barátom, Rusvai Tibor, a nyelvészdoktor, magyar-országi szakos tanárom jellemezte némi malíciával az akkori élethelyzetemet, amikor jóval később bemutatott Vácott vendégeskedő Eötvös Collegium-i szobatársainak: Domokos Mátyásnak, Fodor Andrásnak és Lator Lászlónak. Valahogy így: itt az én költővé lett Petár fiam, aki a messze hírvé sárospataki és a patinás nagykanizsai gimnáziumokból csak azért érkezett meg a szobi „operett gimnáziumba”, hogy ott dalolva és vidáman megbukhasson. Kereszturyhoz is elküldtem verseivel annakidején, s Dezső azt találta mondani, hogy van bennük spiritusz.

Sz.L.: De én most egy még korábbi időszakra gondoltam, egy olyan költeményed alapján, amit az 1960-as évekre dátumoztál.

N.P.M.: A *Köszöntőre*?

Sz.L.: Igen, arra.

N.P.M.: Máris idézem:

*„Cseresznyés ropogású éjjelen,
a fa tetejében ébrednek;
Szivárvány ajkú képzelet
tenyeremből kéreget
Mámikámnak éveket.”*

Ez az öt sor valóban jóval távolabbi emlékeimből táplálkozik. Az ihlető élmény, egyrészt a Heves megyei Pétervásárához, másrészt még korábbi időkhöz, az '50-es évek vége felé Mátrafüredhez köti az emlékezetemet. Akkor épp ott éltünk. Mert családunk élete „kalandos” történetéről azért azt jó tudni, hogy eszmélésem idején, mire választott szülőföldemen, az Ipoly-táji Hazában, Vámosmikolán, 1969 után, ha nehezen is, de lassacskán meghonosodtunk, addigra már – egyszer, ráérős perceimben számba vettem – legalább hét helyen éltünk. Ha beleszámolom szüleink kétszeri elválásával, majd családegyesítésével járó költözködéseinket is, akkor bizony tizenhat év leforgása alatt kilenc helyen laktunk összesen. Ha édesapánkat ugyanis, a konok, rimaszombati születésű gömői palócot valamilyen sérelem érte, márpedig többször több is érte, akkor családotól szedtük a sátorfánkat és odébb álltunk, azzal a meggyőződéssel, hogy Magyarhonban, ha új helyre érkezünk, akkor új életet is kezdhünk mindannyian. Persze mindig minden maradt a régiiben. Ma már tudni lehet, hogy nem is történhetett ez másképp, hiszen apánkat '56-os múltja miatt, akkoriban úgy mondták, hogy a priusza okán, az illetékes szervek állandó megfigyelés alatt tartották, s csak idő kérdése volt, hogy új lakhelyére az a dosszié is kövesse őt, amelyben „jóakarói”, megfigyelői tovább írhatták egy, a fennálló rendszerben politikailag megbízhatatlannak nyilvánított, falusi patikárius életének áldatlan történeteit. Amikor apánk megjárta a tököli és kistarcsai internálótáborokat, s végre végleg kiszabadulhatott a börtönből, akkor épp Balatonkeneséről Mátrafüredre költöztünk az újrakezdés reménységével. Egy gyantaillatú, mesebeli túlévelű erdő kellős közepén, pelék, mókusok, rigók és szarkák, balkáni gerlek és komáromi bukó galambok, füle-vágott dobermann kölykök és a felejthetetlen mérgű, görbelábú taxi-tacsó társaságában, egy társbérléses villában volt akkor az otthonunk. S amikor napközben a szüleink a közeli Gyöngyös valamelyik patikájában dolgoztak, akkor Enikő húgommal egy „sabószemű” hajadon vigyázott ránk, olyan dadusféle, olykor meglehetősen furcsa mód. Így történhetett meg az is, hogy ez a „jótét lélek” egyik alkalommal jószántából magával cipelt engemet „tiltott” cseresznyét szedni a közeli határ gyümölcsösébe. Ma is tisztán emlékszem a helyzetre, arra a májusi, fény pászta, tarka virágos, gyermekláncfüvekkel, pipacsokkal és margarétákkal borított domboldalra, ahol félelmemben lezuhantam a fáról. Ez volt az én igazi világra eszmélésem, földre érkezésem valós pillanata. Megtapasztalhattam, hogy milyen kemény is ez az anyaföld. Történt ugyanis, hogy mielőtt még a hasunkat és a kosarunkat telis-tele szedhettük volna finom, ropogós, koraérett cseresznyével – a fa tetejében ücsörögtem „elmerülten szemezgetve az életem”, olyan biztonságban érezve ott magamat, mintha ringó bölcsőm oltalmára bízott volna a tavaszi szél –, meglátott ám egy, a messzi-távolból közeledő, harcosan felém integető madárijesztőszerű teremtmény. A csósz lehetett az minden bizonnyal, mert felidézhetően emlékszem még a puffanásokra, amikor a sópuskájával rám ijesztett. Az én „órangyalom” erre ijedelmében, hogy mentse, ami menthető – közben „égzengés-földrengés” eleredt az eső is –, meg sem várta, hogy lekászálódjak a sűrűn zöldleves oldalágról, ő cseresznyéstől, mindenestől lerázott engemet a fa magasából. Ahogy a földre zuhantam, jobb karjával hirtelen fölemelt, s erősen a hóna alá szorított; a bal kezével, a félig se rakott cseresznyés kosár fülét markolta meg, s így rohant velem a zuhogó esőben árkon-bokron át, lejtnek fönek, majd lenek, bukdácsolva, a sárban többször is elcsúszva, jól meghempergetve az ijedtségtől asztmásan ziháló vézna kis testemet a tavaszi szántásban, a mély ördögbarázdák között. Meg se állt velem így a mátrafüredi házunkig.

Mire hazaértünk, amilyen gyorsan jött, olyan hirtelen elcsendesült a vihar is. Kisütött a nap, és egy hét-színkálajú

szivárvány feszült fel a derült ég aljára, a Mátra pipáló hegyvonulata fölé. A konyhaablak adott festői keretet ennek a hihetetlenül szép jelenségnek. Lábamat lóbálva a párkányáról, erősen figyeltem ezt a mennyei változást, ami a bennem bujkáló félelmet, szorongást szinte észrevétlenül csenddé, békévé és nyugalommá oldotta. Azt hiszem, hogy ebből, az azóta is visszatérő, élmény-szötte álomból táplálkozik a *Köszöntő* első három sora: „*Cseresznyés ropogású éjjelen, / a fa tetejében ébrednek. / Szivárvány ajkú képzelet...*”.

Sz.L.: Na, jó! De te a 4.–5.–ik sorokban máris összekapcsolod intuitív alapon az előző két gondolatsort a „szivárvány ajkú képzelet” által, azzal a fohással, ami a Mámikád életéért könyörög, a költői imádságra vonatkozik.

N.P.M.: Igen, itt többféle idősíknak és valós élethelyzetnek az egymásra vetítéséről van szó, s többféle női, asszonyi léleknek, személynek a megidézéséről, akik gyermek-émlékeztem óta, ha rájuk gondolok, melegséggel, biztonsággal és bizonyossággal töltik el az én lelkemet, mert egy életre szólóan fontosak voltak és maradtak számomra. S akiknek az életéért olykor még ma is fohászokodom, verset írok, imádkozom.

Sz.L.: De ki a te Mámikád?

N.P.M.: Képzetem első helyén, ha kimondom ezt a nevet, akkor ma már mindenképp Isten kegyelméből 82. életévébe lépő édesanyám áll, hiszen ez a vers anyák napi köszöntőnek született, amit évtizedekkel később Balázs fiacskám óvodásan oly kedves, selypes sejtéssel mondogatott egy ideig, így évről-évre felidéződött az emlékezetemben, ezért kerülhetett be a válogatott verseim közé is. De eredendően a Mámika alakját Anyuska, a jászberényi illetőségű, anyai ágon Csák Ómamám (született Juhász Marcella) és Marinanó (az ivádi születésű Ivády Péter Mária), a legszeretettebb pétérvásárai bejáró asszonyunk volt, ők együttesen ihlették a Mámika mesebeli, mégis valóságos alakját.

Sz.L.: A Mámika, akkor tehát, többek között a dédnagyanyád. Hány éves volt a te dédikéd, s hány éves lehettél te, amikor ez az emlékkép megfogant?

N.P.M.: Én úgy 4 éves lehettem. Az Ómama pedig a 80.–as évei felett járt már akkoriban, ő volt a legidősebb családtagunk, akihez különös vonzalom fűződött. Hirtelen és váratlanul tűnt el az életemből, a „mocsár illatú” Zagyva partjáról, a kert végéből, a meszelt falú nyári konyha előtti lekvárfőző üst mellől, kezében az égig érő fakanállal, amivel, ha valami rossz fát tettünk a tűzre Csákéknál, mi, a Németh testvérek, akkor mosolyogva megfenyegetett bennünket, de sohasem bántott. Mély és tétova megrendülést éreztem halálakor, s ez az érzés azóta is velem van. Ő volt életem első halottja. Akkoriban nem igazán értettem, hogy mi is történt vele valójában. Csak megmagyarázhatatlanul valamiféle hiányérzet, fájdalmas érzés kerített hatalmába, ha rá gondoltam.

Sz.L.: Ezek szerint te már kisgyermek korodban érzekelted és tudtad is talán, hogy igenis könyörögni, imádkozni kell a szeretteinkért, a létünkért, a mindennapi kenyerünkért.

N.P.M.: Igen, elképzelhetően valami ilyesmi történhetett meg velem. Bartal Lajosné, anyai nagyanyám – született Csák Mária – tanított meg imádkozni, a Mana. Így hívták őt a familiánkban, Csákéknál és Bartaléknál is. Ő volt a nagyasszony, az az erős jász lélek, aki gondoskodó, beszédes szeretetével legnagyobb hatással volt rám kiskoromban.

Sz.L.: Az, amiről eddig beszéltünk, az a te hagyományos alapokon építkező költői utad első szakasza a kezdetek kezdetén. De mi történik, mi történt azután? Az én olvasatomban a későbbiekben úgy figyeled a saját életedet, a történelem folyását magad körül, mint ahogy azt a régi avangárd, majd a neoavangárd költői tették, teszik. Az avangárd ugyanis egyfolytában figyelt a történelem változásaira, csak legföljebb felülírta azt, hogy nehezebb legyen kitalálni, mert képviselői úgy vélték, hogy az a poézis, amivel reagálniuk lehet a történésekre, a gyorsuló idő egyre gyorsabb változásaira, az szerintük már elavult. Ezért mindig és minden időben valami egészen mást, valami meghökkentőt és újat kell kitalálnia annak, aki avangárd költő kíván lenni. Ez jó, rendben is van. Ám az én dilemmám mégis abból adódik, hogy te megálmodtál, kitaláltál, létrehoztál valami egészen mást, ami engem most is és azóta is zavarba ejt, de ami eddig még így, ebben a formájában nem létezett a magyar irodalomtörténetben. Az ti., hogy Isten nevét az avangárd nemcsak hogy hiába nem veszi, de a szájára is alig veszi. Az általad képviselt avangárd azonban pont az ellenkezőjét teszi, Isten nevét evangéliumi ihletettséggel a szájára véve a „földi mennyek országába” emeli, elsődleges témájának tekinti, az isten–emberi sorsot teológiai és filozófiai értelemben is a költészet elemi részévé teszi. Ebben a vonatkozásában párhuzam vonható Németh Péter Mikola költészete és György Mátyás költészete között például, akinek az erdélyi menekültekről szóló verse tragikusan szép ívű avangárd „sorsszimfónia”. Ugyanakkor születik, mint mikor Kosztolányi Dezső *Omnibuszkocsisa*. Ez a novella minden 50-es évek béli antológiából kimarad, mint Trianon után a szomszéd népek „egészséges” nacionalizmusát sértő írás. György Mátyást, aki valójában zsidó származású főbélrlőnek számított az akkori Bácskában, egy főúri birtokon, nem tudni, hogy kik és miért, de barbár módon agyonverték. Hogy a szerbek tették-e ezt vele, vagy a kommunisták verték-e halálra, egyáltalán, hogy kik voltak a költő gyilkosai, azt sajnos mind a mai napig nem tudhatjuk.

Ha Kelet-Európában egy költő neve és születési éve után zárójeles kérdőjel áll, akkor arról az emberről általában nem lehet tudni, hogy mikor, hol és milyen körülmények között távozott az élők sorából. A vers, amit György Mátyás 1913-ban Kassák valamelyik kísérleti lapjában közölt – a Májusban, vagy a Tettben – arról szólt, hogy akkoriban

Pesten a pályaudvarok: a Keleti és Nyugati között villamos közlekedett, ma már nem közlekedik ez a villamos. És azon, szörnyű körülmények között, bűzben és mocskokban, borzalmas állapotú emberek összeroskadtan, elhagyatottan üldögélve utaztak. Ezek a földönfutóvá lett népek egyenesen Erdélyből menekültek, abból az országrészből, amelyet előzőlött a román. Ezt a borzalmas történetét György Mátyás úgy dolgozta fel, ahogyan azt az „ortodox” kassákizmus megkívánta. A te versizélésed, kedves tanár úr, kassáki, amit én nem mindenben osztok egyébként, mert nem vagyok az avantgárd föltétlen híve. Ám nagyra becsülöm az olyan költőket, akik úgy gondolják, miként te magad is, hogy a magyar irodalmat ott érdemes folytatni, illetve megújítani, ahol annak folyamatossága a két világháború között, nemcsak a Kassák Lajoséban, de mások lírájában is megszakadt. Jónéhányan gondolják egyébként úgy, hogy a továbbiakban nem szükséges okvetlenül a 19. század retorikájával, lírai eszközeivel élni. Ugyanakkor feltétlenül fontos valamilyen életető formában hírül adni, világgá üvöltetni fájdalomainkat, a nemzet fájdalmát. Azt az érzést, ami Magyarország föl- és szétदारabolását, szétcincálását, megalázását és meggyalázását, sírba-ásását... stb. – tudnék még ilyen „át” végű szavakat mondani, de fájdalomamban inkább nem teszem – jelentette, jelenti. És akkor itt van előttem Németh Péter Mikola *Expediál(t) Európa* című konkrét-költészeti műve, amiben te magától értetődően képes vagy kifejezni azt, amiről én itt most csak dadogok: egész nemzeti tragédiánkat, azt a könyörtelen drámai helyzetet, amivel a kollektív bűnösség elvét alkalmazva a trianoni (1920. 06. 04.) majd a párizsi (1947. 09. 15.) békeszerződésekkel a két világháború kataklizmáját követően a Magyar Királyság a szó szoros értelmében belevesztett a kilátástalanságába, a semmibe. Elvesztette területe kétharmadát, lakosainak jóval több, mint felét – a cirka 21 millióból több mint 13 milliót –, aminek következményeképp több rendben is határos lett önmagával. De a tehetetlenségénél, tehetetlenségünkénél fogva ez a nemzetközi jogokat sértő állapot annak ellenére is fenntartható, hogy a szerződést aláíró államok közül jó néhány már nem is létezik. Erre a változásra hívod fel *Expediál(t) Európa* című opusoddal a szunnyadó, elaléló, lankadó figyelmet oly módon is, hogy Arnold Dreyblatt amerikai taxisoőr elidegenítő, csörömpölő zöreizenéjére ritmizálva, egyre gyorsuló ritmusban adod elő, idegfejszítón, nagyon helyesen, figyelmeztető alkotásaidat.

N.P.M.: Szeretném remélni, hogy van értelme annak, amit csinálok, hogy ez a történelmi botrány, ez az igazságtalan helyzet, tekintettel arra, hogy családunkat is mélyen érinti, az egységesülni vágyó Európánkban nem tarthat a mi világunk végezetéig. Gerhard Rühm, amikor 1972-ben megírta *Európa* című versét, akkor *Németország még határos volt Németországgal*, ennek a ténynek önmagában is üzenet értéke volt és maradt. Az én repetitív, azaz válasz-költevényem első változatai az 1990-es évek elején akkor születnek, amikor a nagy birodalmi Szovjetunió, addig elképzelhetetlen módon, egyszerre csak máról-holnapra alkotórészeire, a tagországaira esett szét. Így például Oroszország határos lett Észtországgal, Lettországgal, Litvániával, Fehéroroszországgal, Ukrajnával, Grúziával, Azerbajdzsánnal, Kazahsztánnal, stb. Ki gondolhatta volna komolyan akár csak néhány évvel korábban, hogy ez a „földcsuszamlás” még az életében bekövetkezhet. Egy olyan konkrét-költészeti versfolyamról beszélgetünk most, ami képzetem szerint az újraegységesülő Európánkban, a határok változásával, a schengeni határmegnyitásokkal (2007. 12. 21.), illetve a határok légiesítésével természeténél fogva az írójától, tehát tőlem függetlenül is mobilizálja, továbbírja majd önnönmagát a történelmi, avagy történelmietlen valóságban. Ez egy perpetuum mobile, örökmozgó textus tehát. Ebben az összefüggésben az ezredforduló cezúrája egy soha vissza nem téő alkalom volt arra, hogy egy kis kötetcsomagban ezt a verset a Magyarországgal jelenleg határos hét ország nyelvére lefordíttatva úgy expedialjam, vagyis egy Napútás „kötetcsomagban” úgy továbbítsam Európát Európánkban, ahogy az jelenleg regisztrálható, ennek megfelelően: „*magyarország határos szlovéniával, horvátországgal, szerbiával, / ausztriával, szlovákiával, ukrajnával és romániával*” és mindazonáltal önmagával. A változások várhatóan úgy fognak bekövetkezni, ahogy az legutóbb 2008. február 17-én is történt, amikor kikiáltották Koszovó függetlenedését Szerbiától. Csak épp Magyarország határossága áll fenn továbbra is Magyarországgal.

Ezért az akciótervem hosszabb távon az, hogy a világban élő, túlon túl szenzibilis performer költőtársaimmal lefordíttassam az *Expediál(t) Európát* az európai kontinens összes lehetséges élő apa- és anyanyelvére. Így válhat reményeim szerint minden európai nemzet számára egyre felfoghatóbbá, érthetővé magyarságunkban való megaláztatásunk ténye, immáron 90. esztendeje tartó vezeklésünk. A rossz és igazságtalan 20. századi politikai döntések következményeként amputált nemzettestrészek fantom fájását, Európa valódi egysége érdekében a 21. századnak orvosolnia kell.

Sz.L.: Igen. Az lenne most a kézenfekvő és hasznos, ha a kortársak naprakészen rendeznék végre közös dolgaikat, ha vannak még közös dolgaik, kivajúdva magukból a legkisebb közös többszörösöket, a közös nevezőket, úgy gondolkozva, ahogy azt Németh Péter Mikola teszi. Te ugyanis költezetteddel, ami természetesen avantgárd, Magyarhon sírba-ásása elleni tiltakozásodat képes vagy kifejezni olyan eszközökkel is, amelyek tisztán és világosan verbális, vagy vizuális, nyelvi és képi választékossággal arról beszélnek, hogy ebben az Európában, ebben a hazában, ahol jelenleg még egzsiztálunk, évtizedek óta valami nagyon nincsen a helyén, valami nagyon nagy baj van. De hogy lényegében a folyamatok mélyén mi történik, azt nem igazán látjuk, s korábban se lehetett igazán tudni.

Ellenben azt ma már igenis tudjuk, hogy azok, akiket ez komolyabban, összefüggéseiben érdekelt, azok a valakik gyorsan találkozhattak néhány dél-felső-magyarországi gyűjtőhelyen, internálótáborban, mondjuk Sajóbáonyban, ahol az én édesapám öt évet töltött el. És ahol öt sorstársaival együtt, renghagyó módon, arra oktatták, hogy mi is az az államszocializmus. Sok ilyen „szellemi műhely” volt annak idején. Apám mire kijárta ezeket az „iskolákat”, s végre hazaengedték, „tökéletesen” antiszocialistává vált. A történekből csak arra következtethetünk, hogy „kiváló mesterei” voltak. Meg arra, hogy semmi kétség, itt azóta is olyan szintű agyimosásnak vagyunk a tanúi, ami ma már tudottan visszafordíthatatlan következményekkel jár, ez az igazság. Ennek a megállíthatatlan létromlásnak adsz te például erőteljes tiltakozásképp hangot *Utóélet* című montázsolt képszerűségben, amelyet egész egyszerűen egy összeollózott Magyar Nemzetes újságcikkből alkotsz meg a váci Fehérek templomából „kivermelt”, majd később a Magyar Természettudományi Múzeumban kiállított, a továbbiakban múmia-projektként európai körútra szállított váci polgárok kegyeletsértő sorsa láttán, hallatán. A jelenkori barbárság ellen tiltakozol. Ami „különlegessé” teszi a te költői gesztusodat, mondhatnám úgy is, hogy egyedivé, az az, hogy a barbarizmust meghonosító avantgárd módszereivel és eszközeivel lépsz fel és tiltakozol a legújabb kori barbarizmussal szemben. 250 éve végső nyugalomra helyezett polgártársaid védelmére kelsz, visszajára fordítva a történeteket, mondván maga a „*Magyar természettudomány az, ami kétszázötven éve halott*”.

N.P.M.: Nyilvánvalóan a fájdalmas kegyeletsértés elleni tiltakozáson túl itt tágabb értelemben arra is fel szeretném hívni a közvélemény figyelmét, hogy a *Teremtőtől* és a *Megváltótól* elszakadt tudomány téves úton jár akkor, amikor mindenhatóságát akarja elhithetni velünk. Valójában azt a hazugságot, hogy tudományos módszerekkel előbb vagy utóbb minden földi, emberi problémákra képesek leszünk megoldást találni, mert azok kikísérletezhetőek, Descartes-i logikával, észérvekkel előbb vagy utóbb racionálisan megmagyarázhatóak lesznek. Mint ahogy mondjuk az újabb TBC elleni orvosságokat is képes lesz a gyógyszerész-kémia oly módon előállítani, hogy megtalálja a 18. században tuberkulózisban elhunytak, most épp Memento mori! / Emlékezz a halálra! felkiáltással kiállított váci családok földi maradványaiban azt az immunanyagot, amire alapozva az új gyógyszert és a betegség új gyógymódját az érdekelték majd kísérletezik. Persze nehogy azt gondolja bárki is, hogy én tudományellenes volnék, olyannyira nem vagyok az, hogy teljesen természetes folyamatnak tartom a tudományos nyelvek beemelését az avantgárd irodalomba. De azért is érint engemet ez a kérdéskör olyan érzékenyen, amennyire, mert az én szüleim mindketten gyógyszerészek, sőt a keresztapám is az, az ő felesége is az volt.

Ők mind a négyen egy életen át a patikáriusi hivatásuknak éltek. Édesanyám 80-on túl még ma is 8 órában a saját patikájában dolgozik, meg a nagybátyám is és az unokahúgom épp most készül gyógyszerésznek. Családi vasárnapi elmélkedéseinkben is csak azt óhajtom megértetni szeretett rokonaimmal, hogy a világ-egész meglátásom szerint nem úgy működik, ahogyan azt ők elképzelik. Vagyis elsősorban nem a természettudományok racionális ok és okozati összefüggései mentén, hiszen ma már mindannyian beláthatjuk, mert megtapasztaltuk, hogy a tudományos gondolkodás az életünkben, a 20. században képtelen volt olyan szinten humanizálni a világot, ahogy az elvárható lett volna. De ha kegyetlenül igazságosak akarunk lenni, akkor egyelőre, jelenlegi állapotában nem is lesz rá képes. Hogy miért? Egyrészt azért nem, mert amit ma tudományosságnak vélnek, az láthatóan megerősítése annak, hogy a világ nem más, mint személytelen intézményesített gépezet, vagyis élőlények bizonyos egységes funkcióra hivatott szerveinek összessége. Ahogy Rózsa Endre írta második kötete élére, halála előtt cirka negyed évszázaddal: barátaim, nem értem, hogy miért is áltatjuk egymást, ez itt: a *Senki ideje*. Talán be kellene látnia az emberiségnek végre, hogy a gravitáció sem csupán nehézkedés, tehetetlenségi nyomaték, ahogyan azt a természettudományos gondolkodás évszázadok óta hirdeti, hanem a dolgok ellenállásából, a középpont felé való törekvéséből, ugyanakkor az isteni taszításból és vonzásból álló, meglehetősen bonyolult és összetett mozdulat, folyamat. De ez a felvetés, Hamvas után szabadon, külön tanulmányt érdemelne. Most csak azt a megállapítást tehetem intuitíve, hogy az Aranykor utáni korban a lélek megtörtségében időző ember valójában olyan ellentmondások, válságok örvényében él, Hamvas szerint az időszámítás előtti hatodik század óta, ami megjelenik ugyan a mindenkorai társadalmak felszínén, az emberi értelem és érzélem hullámhosszán is, ám annak gyökerei olyan egzisztenciális mélypontokról eredeztethetőek, amelyeket egész egyszerűen elfednek, betemetnek a mindennapi lét hordalékai. Egy szemétkupac alatt tenyészik ma a valóság. Ha ez nem így lenne, akkor például nem történhetett volna meg az, ami mondjuk a közelmúltban Vácnak városában a 20. század utolsó évtizedében megeshetett, úgy, hogy alig akadt néhány jó érzésű honfitársam, aki a történetek okán protestált volna. Még mindig a váci „múmia projektről” beszélek. És akkor a Fehérek templomában történetek után még nem is tettem említést arról a világra szóló szörnyűségről, ami mindezek nyomán a közelmúltban bekövetkezhetett: a szó szoros értelmében lebuldózerelték a váci közép-városi temetőt is, ahol a város legnagyobb 19–20. századi történelmi személyiségeinek sírjai voltak, köztük Landerer Lajosé, Tragor Ignácé. Hogy hagyták, hogy engedték, ez azt is jelenti, hogy klasszikus értelemben ma Vácnak városában, a püspöki városban, a közakarát nem polgári.

A legnagyobb baj az, ahogy azt Rusvay Tibor annak idején *Váci polgárok* című helytörténeti esszéjében kapcsán

kifejtette, hogy a mai polgár csak érvényesülni akar, de mindenáron, és arra sem képes már, hogy fölismerje üdvözülése tárgyát, annak lényegét. De legfőképp azt nem látja be, hogy az üdvösséghez nem elégséges vallásosnak lenni, a jót a mindennapi cselekedeteiben is meg kellene valósítania. Csakhogy nem valósítja meg. Ez azonban nem hagyható szó nélkül, erről nem lehet nem írni, beszélni, hiszen a probléma elhallgatása még inkább romlást hoz, olyat, ami végzetes lehet. Mindezzel azt óhajtom érzékeltetni a költészet nyelvén, magyarul, hogy társadalmunk erkölcsi világképében, értékvilágában, tartásában, ez esetben a múltjához, a halottjaihoz való viszonyában, valami kegyeletsértőn nincsen rendjén.

Sz.L.: És ugyanerről beszélsz a *Kálvária* című színes, szöveges fotomontázsodon is, amelynek úgyszintén egy újsághírből kiemelt szövegével két váci suhanc barbarizmusa ellen emeled fel a szavad, akik számodra teljesen érhetetlen okokból és módon kalapáccsal darabokra zúzzák az 1727-ben felszentelt, Krisztus keresztútját majd 268 évig sértetlenül hirdető stációk domborműveit. Hát ki érti ezt !?

N.P.M.: Mi sem értettük az akkor történeteket Maklári Józseffel, a Vox Humana néhai karnagyával, akivel körültekintően, hosszas előkészületek nyomán úgy képzeltük, 1994 feketevasárnapján aktuálisan, hogy *FEKETE VASÁRNAPI REQUIEM EGY KÁLVÁRIÁÉRT* címmel öcsém, Németh Zoltán Pál a kálvária romlását és bomlását éveken át dokumentáló fekete-fehér és színes fotóira alapozva egy énekes-verses akcióval egybekötött kiállítás-performanszot rendezünk a szabadban. Evvel azt reméltük, hogy felhívjuk majd a város közvéleménye figyelmét arra, hogy a Jávorszky Ödön Kórház szomszédságában ez a szakrális hely: a szent sírral, a remetelakkal és a stációkkal a végnapjait éli, vagyis sürgetően gyors műemlékvédelemre van szüksége. Ehelyett olyan váratlan drámai esemény történt, ami, meg kell vallanom, hogy mindannyiunk lelkiismeretét megviselte. Hiszen pont az ellenkezőjét értük el rendezvényünkkel. Eredetileg arra alapoztuk akciónkat, hogy *Feketevasárnap misztériuma* – a katolikus liturgia szerint, húsvét előtt 14 nappal fehér lepellel terítik le a templomok feszületeit csak azért, hogy a *Passió* képzeletben való újraélését a hívő lelkekre bizzák – így műemlékvédelmi performanszunkkal is érvényesíthető. Mi ezüsthóliába csomagoltuk a kálvária megcsonkított corpusát, s úgy képzeltük, hogy akciónk, s annak misztériuma meg hozza majd a kellő lélektani hatását. Tévedtünk! Egyes eltorzult lelkekből valami egészen embertelen reakciót váltottunk ki akciónkkal. Ahogy már említetted is, néhány suhanc napokkal később kalapáccsal állt elő a városból, s darabokra zúzta a stációk még épségben maradt domborműveit. Ahogy utólag bevallották, csak úgy, „unalomból” tették. Bárhogyan is történt, így évek távolából a botrány ellenére is enyhe vigaszként hat rám az, hogy nem sokkal később a Váci Püspökség civilek támogatásával egy alapítványt hozott létre a kálvária megmentésére, s néhány év múlva már arról lehetett olvasni a helyi hírharonákban, hogy újra felszentelték a teljesen helyreállított váci barokk kálvária stációit. A kórház járóbetegjei pedig ismét szívesen imádkoznak a szent sírnál, s a Remete-lakba pedig, a kor fintora, családjával együtt beköltöztették a ún. „trabantos remetét”. Ez történt.

Sz.L.: S mindezek után te a *Fiesta* című képverseden, végső stációként, ahol már a kálváriánkat is a földdel tették egyenlővé, a koponyák helye horizontjára, a kopasz domb hajlata fölé írod:

*„HÉTKÖZNAPJAINKNAK keresztet ácsolunk,
aztán körbe táncoljuk
szenvedélyes vad izzásban
a vakok fehér botjaitak összetörve építenek máglyát:
– együtt várjuk, hogy kivilágosodjék”*

- reményt adó várakozásunk öt sorát. És mi valóban, akik részvétellel vagyunk a hazánk és nemzetünk iránt, mi mindahányan együtt várjuk a feltámadást, a megvilágosodást, magyarságunkban az újjászületést. És ez így is van rendjén. Csakhogy mi valószínű világban élünk. Megalázni és kifosztani minden örökségéből egy nemzetet, ez korábban Európában elképzelhetetlen volt. Minálunk ezt is sikerült elérni, aminek ára van! Amit ma átélünk, az ennek a „sikertörténetnek” a végjátéka. Persze vannak még költők néhányan, a többség szemében ők a „reszlik = felesleges maradékok”, mint amilyen te is vagy, akik ezt nem fogadják el és lelkiismeretük szerint cselekszenek, mert képtelenek belesimulni abba a globalizálódó életképbe, ami itt deformálódik körülöttünk, s amibe, meg kell vallani, hogy a napi politika szintjén szinte észrevétlenül mindahányunkat belekényszerítenek. Azok a kevesek, akik ezt másképp képzelik, azok úgy gondolkoznak, ahogyan Németh Péter Mikola, mert abban bíznak, hogy hosszabb távon ez talán mégse így lesz. Ez, ami ma van, vég nélkül mégsem folytatható. És, hogy ez a tendencia még most is a visszajára fordítható. A te szavaiddal legyen mondva: „visszasejtesíthető”. Ezért hát a keresztény jelképeknek, így például a váci barokk kálvária szoborcsoportjainak, a Gombás-patak kőszentes hídja oszlásnak indult barokk szobrainak, attól a pillanattól kezdve, ahogy beemeled őket a *Csend-élet* című versedbe – *Nepomukit a Jánosok közül, Péter Pált szeretetben, Gyógyító Kamillusz katonát, Borbálát, a tornyoknak védnökét, és a jóságos Júdás Teddeust* –, igenis egyszerre csak égbekiáltón „sokkoló” közük lesz az élő jelenhez.

N.P.M.: Fontos, hogy ezt te is így látod. Ezt változatlanul úgy képzelem azóta is, ahogy Sáros László építész gondolatát a *Csend-élet* mottójául választottam 1982–85-ből, hogy ti. „*A napi lét emlékké válása / Nem ok, hogy fontosabbá legyen más okon*”. És, ahogy arról reformkori hevülettel Katona Tamás történész barátunk beszélt a '80-as évek második felében, az 1849-es április 10-i győztes váci csata évfordulóján a Honvéd-emlékműnél, amíg a helyi hatalmasságok hagyták őt beszélni.

Sz.L.: Ha tovább lapozom válogatott és új verseid könyvét, akkor több-több olyan hangvételű írást találok benne, ami borúlátó, meglehetősen panaszos, drámai hangvételű, s egyúttal ironikus és ecetesen ön-ironikus, olykor abszurdan az. Itt van például mindjárt a „*Borból lettél, borrá leszel*” mottóval indító *HETEDIK NAP VÉGE* című ezó-puszi meséd – ez a te műfaji besorolásod – a részeg Úristenről. Ezt a gyönyörű manierista mítosz-szerűséget közlésed szerint éveken át Lautréamont *Maldoror énekei* ihletére írod, amiről meg kell jegyeznem, hogy ennél szebb és igazabb vallomást az ember istenszerűsége, az emberiség sorsszerűsége mellett az utóbbi idők magyar irodalmában még nem olvastam. Mert miről és hogyan is képzelsz te itt valójában?

N.P.M.: Egész egyszerűen arról, hogy az Isten és ember viszonya az a személyes én-te viszony, amelynek lényege, Hamvasnál olvastam és elfogadom: az Isten-azonosság, továbbá az alázat tudata, az önmegtagadás erejének felismerése az életünkben. Ez az állítás arról beszél, hogy térben és időben kívánatos lenne mindenkor felismernünk azt, hogy az Istennel az embernek minden fia a legembertelenebb körülmények között is azonos. Vagyis, hogy mindig és mindenkor csakis *egyetlen* azonosság létezik. Isten valósága és a lélek valósága ebben a formájában Egy. Pilinszky szavaival megerősítve ezt az állítást, *ebben a földi létben: Egyek vagyunk, de menthetetlenül*. Szent Pál mondja, hogy addig, amíg alkotásaiból fel lehet ismerni az alkotót, addig talán helyén vannak a dolgok, ez elsősorban az emberre vonatkozik, mint Isten alkotta földi lényre. Ez azt nyomatékosítja, hogy semmilyen élethelyzetben sem engedhetjük meg tehát magunknak, hogy ne ismerjük fel az emberben az Istent, az Istenben az embert. Ez az *egyetlen-azonosság* gondolata a keresztény hagyomány lényegi megállapítása, mégis a vallás dogmarendszerében mintha elfogadhatatlanná válna. Ugyanakkor ebből talán felismerhetővé lesz az is, hogy a kereszténység hagyományos értelemben nem vallás, hanem, ahogy Hamvas állítja, a normális létben való magatartásról szóló tanítás. Többek között erről értekezem az *In illo tempore* című kisesszémben is.

Sz.L.: Na, várjunk csak! Nem is olyan egyszerű ez az egész. Térjünk vissza a manierista mesédhez, s kezdjük újra olvasni, mindjárt a legvégén. Idézem ezt a bibliai szöveget: „*Mikor pedig elvégezte Isten a hetednapon az Ő munkáját, melyet alkotott vala, megszűnék a hetedik napon minden munkájától, a melyet alkotott vala. És megáldá Isten a hetedik napot, és megszentelé azt; mivelhogy azon szűnt vala meg minden munkájától, melyet teremtve szerzett vala Isten.*” (Ter 2,2-3).

Az Atyaisten úgy szerepel a te mesédben, mint aki az általa teremtett álatokkal vált volna egylényegűvé, mint egy részeg, mocskos, bűzös alak, aki megnézte a televíziók égi-földi csatornáinak összes lehetséges műsorát, miközben elszenderült persze, s hova tovább, a látottaktól ráadásul elvesztette az eszméletét is. Ezt a kivételes helyzetet, állapotot használják ki a teremtményei, akik egytől-egyig számon kérik tőle – a vándormadarak, a fehérfejű szirti sas, a béka, a szamár és a többiek –, hogy miért is olyanok teremtette őket, amilyenek.

N.P.M.: Igen, a kilátástalanság hevében senki sem érzi jól magát úgy és ott, ahol és ahogy éppen van. Láthatóan én sem és valószínű, hogy te sem.

Sz.L.: Ez kortűnet. Ebben a filozofikus szövegben valóban ez az egyik nagyon fontos felismerésed. A másik az az, hogy a döglött oroszlanba nem tanácsos úton-útfélen csak úgy belerugdosni, mert az bizony-bizony ideig-óráig még magához térhet, akár fel is tápázkodhat. Ezt az utóbbi 8-10 évben, megtapasztalhattuk mindannyian a saját bőrünkön. Ezért hát a farkas és a róka polémiájából az is kiderül, hogy a jelenleg hatalmon lévők micsoda praktikákkal, miféle erkölcstelen módszerekkel mentik saját bőrüket, irhájukat, s tartják meg hatalmi pozícióikat. A harmadik, talán még az előző kettőnél is lényegesebb felismerésed az az, ahogy a „*Szabad madarak keselyű képében*” nekilátnak az Atyaisten élve boncolásához, szétcincálásához, mert ők felsőbbrendűen felhatalmazottaknak érzik ám magukat ahhoz, hogy bármikor, bármiféle nemtelen cselekedetet csak úgy büntetlenül, következmények nélkül végrehajtsanak. Még szerencse, hogy a mocskolódásukra egyszerűen felriad ám az Úristen, s ettől a pillanattól kezdve ijedtében, minden teremtményének nagy hirtelen megváltozik a teremtésről alkotott véleménye, és a Teremtőjéhez való viszonya: az addig átkozódók egyszerre csak dicsőítmuszokba kezdenek. Jól ismertjük ezt az átváltozást a közelmúlt történéseiből, amikor a proletariátus azt énekelte még önfeledten: „*a múltat végképp eltörölni*”, majd amikor a proletár utódok vad kapitalistákká vedlenek, akkor ők továbbra is ugyanazt, az Internacionálét éneklék. Éneklék!? Üvöltik. Na de tessék megmondani, hogy ki érti ezt?

N.P.M.: Bizonyára van, aki érti. De miért is kellene a közös múltunkat végképp eltörölni? A Hazát, amely a jelenvalóságunk színtere, jövőnk bölcsője, múltunk hamvedre, csakis részvétellel szerethetjük, ahogy azt Pilinszky testálta ránk a 20. században. Az élő hagyományt sokkal inkább megőriznünk és továbbadnunk kell tudni, semmint hagyni, hogy a feledés homályába merüljön. Ha csak nem akarjuk együgyűen azt, hogy marionett bábokként

végképp kiszolgáltatottakká váljunk ebben a szuperújért ácsingózó, a természetes világtól teljesen elrugaszkodó és elidegenítő vad kapitalista helyzetben, a tények szintjén globalizálódó világrengetegben. Hagyomány az csak Egy van, tanítja Hamvas. Weöres Sándor pedig, aki Hamvas Bélát mesterének tekintette, *A teljeség felé* című kis verses esszékötetében ugyanezt hittel megerősíti: „Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás: Alattad a föld / fölötted az ég./ benned a létra”. Ezen a bennünk ágaskodó létrán, amit gondolhatunk biblikusan *Jákob lajtorjájának* is, az odaátba vezető fényes út gyönyörű metaforájaként, imáinktól vezérelve szárnyas angyalaink közlekedhetnek a fönt és lent között. Ennek a lajtorjának időközben, az elmúlt több mint 2000 év alatt bizony meglehetősen megváltozott a „statikája”, a helyzete, mert elvesztette a transzcendensbe ágyazott metafizikai talapzatát és egész egyszerűen az oldalára dőlt. Ezt az állapotot ma már nem lehet csak úgy figyelmen kívül hagyni. Ez a „lajtorja” valójában akkor volna a helyén, ha most is felérne a felhőkön túlra a Napig, mert így a *Világ Világossága* személyesen válna láthatóvá, hiszen a mennyország létrája tetején a Fiúisten trónol, nem véletlenül klasszikus festőink mindig így ábrázolták. Ha tehát úgy létezhet mibennünk ez a „létra”, ahogy léteznie kell, azaz a tapasztalás határain túli alapokon, akkor még egészen biztosan újra képesekké válhatnánk arra, hogy mihamarabb a teremtés csodájának törvényei szerint éljünk. S arra is, hogy ismételten elhiggyük: egykoron valóban kozmikus lények voltunk és együtt lüktettünk a csillagokkal. De ez manapság szinte már elképzelhetetlennek tűnik, mert a Teremtő és teremtettjei közötti viszony a harmadik évezredre alapjaiban átértékelődött, összefüggésében is megváltozott és bizonyos vonatkozásaiban eldeformálódott, ennek az érthetetlen változásnak ok és okozati, az emberi lélek Istennel való kapcsolatának, egységének összefüggései foglalkoztatnak engem a HETEDIK NAP VÉGE című tanmesében. Többek között az, visszataroz Hamvashoz, amiről ő a *Scientia sacrájában* értekezik, Zoharra hivatkozva, hogy ti. az első ember „képe és hasonlatossága volt mindannak, ami fent, és ami lent van. Egysége mindannak, ami él. Az ember volt a világ középpontja, és abban a pillanatban, amikor láthatóvá vált, lett láthatóvá a világ.” Egy olyan korombeli társadalomban, ahol a gazdaság mindenhatóságát durván és brutálisan képesek voltak a „világ nagyjai” szembeállítani a világ humanizálhatóságával, ott a világrend annyira értékvesztetté válik, olyan „szent káosz” alakul ki, mint ez a mostani. Egész egyszerűen az emberi elveszik, láthatatlanná válik benne. S ami még ennél is rosszabb, hogy ez az állapot az eljövendő távlatait illetően is teljesen elbizonytalanít, mert minden fontosabbá lesz az embernél. Ezért a „status abszolútumot”, a normális emberi alapállást kell realizálnunk, de sürgősen. A hátralevő életünkben ez most a legfontosabb feladat. Hogy mi a normális, azt most csak hosszasan volnék képes kifejteni. Ám az a tény, hogy a keresztény Európa mindent átlényegítő evangéliumi gondolatát kiiktatták az európai preambulumból, az egészen biztos, hogy nem csak politikai, de kultúrtörténeti összefüggéseiben is abnormális. Akkor hát természetesnek adódik az a kérdés: mégis miben lehet a jövőnköt illetően bizodalmlunk? Bízni egyelőre csak abban bízhatunk, hogy „El nem veszett, csak megromlott / mi bennünk Istennel rokon”. Vagyis hát ebben a lassú körénk feketedésben, a nyugati kultúra általános válságával szembesülve, a kilátástalanság hevében is, amely a platonizmus világkorszakának végéről „fecseg”, mindig van még reménységünk arra, hogy valaha, valamikor, itt, ebben az árnyékvilágban együtt ülhessek meg Pilinszky János testámentuma értelmében is *A mélypont ünnepélyét*.

Sz.L.: Én ebben nem vagyok olyan biztos. Nézd, tanár úr, Hamvast sokra tartom, de az az egyik averzióm vele szemben, például, ha Jókaira, Aranyra, Mikszáthra és a többi klasszikusainkra vonatkozó megállapításaira gondolok, hogy a részletkérdésekben általában nincsen igaza, összefüggésében, egészében azonban mintha mégis mindenben igaza lenne. Számomra Hamvas egyelőre filológiai szempontból használhatatlan, így *Az öt géniusz*-ra vonatkozó megállapításaival se tudok igazából mit kezdeni. Azt elfogadom, hogy minden emberre lényeges hatással van az a kultúrkör, amelybe beleszületik. De egy idő után természetesen minden ember, így az író is felnött lesz, kinövi a saját bölcsőjét, kiemelkedik a saját gyermekkorából. S egy idő után mindenki találkozik a saját kultúrköre, nyelvterülete Sárkányával, amellyel aztán meg kell vívnia a maga kétes kimenetelű harcát, csatáját, esetenként a háborúját. A mi életünk, a te jelenlegi életed leggonoszabb Sárkánya, amit ma le kell tudnunk győzni, az a szocializmus utóélete. Egész egyszerűen nem akar végleg kimúlni. Pedig legalább hétszer agyon van már szúrva. Szent György ki tudja, hányadszor döfte bele a dárdáját, de ez a rém még mindig csak vonaglik, még mindig csak döglődik, és végképp nem akarja kilehelni a párját. Ez ma a „hétfejú magyar valóság”. Aki pedig magyarul beszél és gondolkodik, ráadásul magyar költészetet művel, miként te is, annak ezzel a szörnnyel szinte kötelezően szembesülnie kell.

N.P.M.: Nem is tehet másként. De azért azt hadd jegyezzem meg, kedves professzor uram, hogy olykor az az érzésem, mintha másfelé görgetné a beszélgetésünk fonalát, mint amerre az én költeményeim lélektől léleki az egymáshoz vezető útjainkat egyengetik. Talán a kelletténél is erőteljesebben a politikumra fókuszálsz. Pedig az én verseim, úgy képzelem – „Képzeli hát szertelen...!” – , hogy sohasem voltak az érvényesülésem tárgyai. Abban az értelemben semmiképp sem, ahogyan más képességeimet valóban, tudatosan az egzisztálásom szolgálatába állítottam. Sokkal inkább azt kívántam, s azt szerettem volna mindig is, ha az üdvözülésem „tárgya”, az oltalmam, a menedékem, „mentsváram” lenne és maradna ihletet a versírás. Azokat a „művés fohászaimat”, performanszaimat, az imádságaimat szolgálná, amelyek üdvösségre visznek, ha szabad illet mondanom. Bár valószínű, hogy végső soron

azt nem a költő dönti el, hogy mivé is lesznek a versei, s hogy ő maga mivé, kivé lehet, lesz a versei által. És abba sincs beleszólása úgy lehet, bár szeretné ha lenne, amíg itt van ezen a földön, hogy művei milyen formában írják tovább önmagukat a lelkekben, a fejekben, a jelenkor történelemében, ha képesek továbbírni magukat egyáltalán.

Lehet, hogy nevetségesen korszerűtlen mindaz, amiről, s ahogyan én most itten veled polemizálok. De meg kell vallanom, hogy sohasem kívántam modern és korszerű lenni az írásaiban úgy, ahogy mondjuk azt a mai posztmodern iskolák megkívánják. Ám élet-igenlő, különösen egyéni és avantgárd annál inkább óhajtottam lenni. Kassáki értelemben úgy, ahogy ő maga írja *Reggeli úton* című korai versében: „*mint Krisztus–ember állott egykoron /Olajfák hegyén, hol szent beszédét mondta*”. Vagyis hogy jézusivá lenni – nem is lehet más óhaja, dolga a költőnek ebben az eredendő büntől agyonterhelt földi létben. Ami pedig Pilinszky reánk testált „koppánását” illeti, a költészet paradoxonát *ARC POETICA Hommage á Pilinszky* című versemben kívántam megfogalmazni. Így hangzik:

*Már semmit sem tudok.
Csak ragyogni. Tündökölni
A kirakatok előtti napsütésben.
Melegedni és fölengedni
Legvégül, akár az üdvözültek.*

*Elnézni – mielőtt a teljes
Feledést kiérdemelném.*

Amikor Rózsa Bandi felajánlja: – 1984–85–ben, egy sikertelen váci antológia-kísérletünket követően, amelynek dr. *Rusvay Tiborhoz és a tanítványokhoz kötelező áthallásokkal* írt, megfelezett verscímem, a *Főbenjárók* lett volna a címe –, hogy vigaszképp megszerkeszti az első önálló kötetemet, akkor meglehetősen ambivalens érzések kerítették hatalmukba.

A *Főbe(n)járó* üzenet megjelenése előtt Ő maga mondta, biztatott: nézd, én tudom, hogy te most a „Fiesta” Színháza mellett köteleztél el magad, hiszen Dani fiam is a társulatod tagja, de te költő is vagy, nemcsak dramaturg és rendező. A verseid vállalhatóan megértek már a közlésre. Így történhetett, hogy a szegedi *Tiszatájban*, mint a *feloldhatatlan ellentmondások költőjét, aki mégis a megoldhatóan kibékítő ellentétekte épít*, így Rózsa Endre mutatott be. Ez volt az első igazi megjelenésem, bár már jóval korábban máshol, más folyóirat, napilap, antológia is közölt tőlem verseket. Ezek után nem sokkal Czine Mihály és Majtényi Zoltán lektori véleménye alapján, 1986–ban láthatott napvilágot a Göncöl és Planetológiai Társaság gondozásában, az első verseskötet. A történetek nyomán talán az lett volna tőlem az elvárható, ha már költővé avattak, hogy még többet írok, mint addig. De pont az ellenkezője történt meg velem, valahogy egyre kevesebbet forgattam a tollamat, egyre szófukarabb lettem, s még annál is kevesebbszer publikáltam. Kerek húsz esztendőnek kellett elteltie ahhoz, hogy lélekben úgy érezzem, eljött a második könyvem megjelentetésének ideje. Így 2006–ban, Pilinszky János születése 85., és halála 25. évében a Napkút Kiadónál *MYSTERIUM CARNALE Hommage á Pilinszky* címmel látott napvilágot a második kötet. Amit, megköszönöm ezúton is, elsőként vállaltál fel, s mutattál be Kilián István professzorral együtt az Írószövetségben. És akkor most, két évvel később, itt van előttünk a testvéröcsém, Németh Zoltán Pál fotóival és Csorba Simon László grafikáival, borítótervével a válogatott és új írásaiban kötete, a *VisszaSejtesít*, amiért csak hálás lehetek mindazoknak, akik Rózsa Bandi korai halála után továbbra is biztattak, egyszóval bíztak bennem. Akik eddigi lírai meditációim ismeretében elvárták tőlem ezt a harmadik könyvet is.

Sz.L.: Visszatérve egy pillanatra a politikáról tett kitételekre, én eddig a politikáról kizárólag és hangsúlyozottan úgy beszéltem, mint a költészetet, a gondolat szabadságát hátráltató napi tényezőről. Mindaz, amit elmondta indulásodról, indíttatásodról, magadról, azt megbecsüléssel konstatalok. De engem jobban érdekel mondjuk, hogy mégis mire gondoltál akkor, amikor a *visszasejtesít* fogalma megszületett a fejedben, milyen asszociációs térben, milyen összefüggésben talált verses formát ez a meglehetősen ismeretlen és sajátosan egyedi fogalom.

N.P.M.: Valami olyasmi járt akkor az eszemben, amit először a *Parancsolat* című versemben írtam le, úgy 1985 táján, azt ti. „*hogy visszasejtesedjen, / hogy visszasejtesíthesd, / mi benned mennyei*”. Vagyis a velünk született eredeti, isteni egy egész élet árán a teljesség igényével visszakivánkozik az Egész-ségbe, a Teljességbe, az Egybe. Ez a visszaterést megcélzó visszasejtesedési folyamat, maga a költészet, az első reggeli és az utolsó vacsora üzenete: mise, úrfelmutatás és önfelmutatás, áldozás és áldozat is egyben. Áldozat!? – miket beszélek. Igen az, „*Mert van itt valamiféle szomjúság* – Pilinszkyt idézve ismét – *amit, még senki meg nem itatott. Nyomorúság, aminek törzse mind irtóztatóbban zihál. Övé lesz itt minden hatalom és dicsőség*”. Valahol, valamikor utat tévesztett ez az emberiség, ezt tudjuk, látjuk, érezzük. Így mi magunk is eltévedtünk, tévelygünk jelenleg is. Ám azt, hogy mindez miért történik, azt egyelőre nem fogjuk fel. Csak sejteiseink vannak felőle. De ami még ennél is rosszabb, az az, hogy egész egyszerűen

nem akarunk tudomást venni tévedéseinkről. Érzékeljük, hogy egyre nehezebb utakon járunk, tehát minél előbb meg kellene állnunk, körül kellene néznünk és vissza kellene jutni abba az ősállapotba, ahol szépség, jószág, igazság együttesen vannak jelen, amelyben az Atyaisten megteremthette ezt a világot. Hogy csak egy kétségbevonhatatlan példát hozzak most elő, hiszen, gondoljuk meg, akárcsak rövidtávon is, hogy Usain St. Leo Bolt a jamaicai sprinter, férfi síkfutásban az idén egy tized másodperccel megdöntötte 100 m-en a berlini atlétikai világbajnokságon a saját világcúcsát. Futamideje ezúttal 9.58 másodperc volt. Ez az ember a saját világcúcsán időben és térben nem javíthat a végletekig. Önmagát meg mégse körözheti le, hacsak át nem lép egy másik dimenzióba. Ez a példa is arra figyelmeztet mindahányunkat, hogy még a reális időn belül megálljt kell parancsolnunk a mennyiségi mutatóknak, ennek az esztelen globális pörgésnek, amiben élni kényszerülünk, és sokkal inkább az emberi minőségre, a világ humanizálhatóságára kell összpontosítanunk az energiáinkat. Ami egyúttal azt is jelenti, hogy időről-időre meg kell tudnunk állni és figyelmesen körül kell nézni, és legfőképp mosolyogni kell újra megtanulnunk itt, ebben a drámaian apatikus magyar valóságban. És ez nem a politikum kérdéskörére tartozik elsősorban, hanem az etikaira. Egész egyszerűen morális alapokon az emberi belátás dolga, hiszen nem célunk, hanem sokkal inkább dolgunk van itt ezen a földön, még ezekben a valószínű világokban is. Aki tehát az élet tisztaságára vágyik, azt óhajtja, akarja, annak vissza kell tudnia mentenie kora profán társalmából eredendő szakrális önnönmagát az égiekbe, amire születésétől fogva szemétkupacot pakoltak a földiek. Ez a *VisszaSejtesít* parancsolatának harmadik évezredre szóló üzenete. Mert akárhogyan is lesz, *Leonardo* című versemmel legyen mondván:

„Szent Jánosod ujján az a sejtés,
Mesterem!? – Ó, jaj!
Van itt valami: azóta ismeretlen“.

Karner László: Szerkezet

